

સમર્પણ

“ તત્કુરુષ્વ મદર્પણમ્ ”

ગીતા

શ્રીમદ્દનમોહનસેવૈકપરાયણ, શ્રીવાગધીશપ્રકટિત
પ્રક્રિતમાર્ગરક્ષણપરાયણ, અશરણશરણ, નિજ નિઃસાધન
ડાસજનને અભયદાન કરનાર, જીર્ણદુર્ગનિવાસી
શુરુદેવ શ્રીગોકુલેશજી મહારાજના જન્મોત્સવ પ્રસંગે
આ લઘુ પુસ્તક (દ્વિતીયવારની આવૃત્તિ) તેઓના
કરકુળમાં સવિનય સાદર અર્પણ કરું છું.

શ્રીગોકુલેશજન્મોત્સવ

૧૬ વર્ષ ૧

૧૯૮૭.

લિ૦ સેવક,

વિદ્યલક્ષ્મણસ.

૩૦ કે૦—આ પુસ્તક સીલીકમાં હશે ત્યાંસુધી અધિકારી
૧ ભેટ આપવામાં આવશે. બહારગામથી મંગાવનારે બે
ટિકીટ બીકની.

ગુજરાતી કૌપીરાઈ-સંગ્રહ દ્વિતીયાવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

પરમ ભગવતો,

આપના કરકમલમાં આજે આ દ્વિતીયાવૃત્તિ મૂકવાનો પ્રસન્ન પ્રાપ્ત થયો છે. પ્રથમાવૃત્તિમાં શ્રીલક્ષ્મણાચાર્યનાં મુદ્રણ કેવળ એકજ પ્રતિને અધારે કર્યું હતું. તેથી કેટલાક શ્રીલક્ષ્મણાચાર્યના પાઠકોની એવી ફરિયાદ હતી કે, અમારા નિત્યના પાઠો કરતાં આમાં ઘણું રથળે ભેદ આવે છે. તે વ્યાજબીજ છે. આજ શ્રીલક્ષ્મણાચાર્યના ૩૫૦ વર્ષ પૂર્વે લગભગ પ્રસિદ્ધિમાં આવેલું છે. આપણા સમ્પ્રદાયમાં એ નવાખ્યાનો વેદતુલ્ય છે, એટલે પરમ્પરાથી ચાલ્યા આવતા કણ્ઠસ્થ પાઠોમાં પાઠકોએ સ્મરણશક્તિના ફેરફારને લીધે ભેદ કરી નાખ્યો હોય એ સ્વાભાવિક છે. એટલે અમોને મળી શકેલી મુદ્રિત તેમજ હસ્તલિખિત પ્રતોની મદદથી પાઠભેદ મૂકવામાં આવ્યા છે. જેથી ઇષ્ટ પાઠ મળી શકશે. અહીં છાપવામાં આવેલાં આખ્યાનોનો ખાસ આધાર એ પ્રતો ઉપર છે. તે આ છે:—

૧. હ. અત્રેના મહાનુભાવી ભગવદીય હરિભાષની પ્રતિ લગભગ ૧૫૦ વર્ષ પૂર્વેની.

૨. જી. સુમ્મધવાળા શ્રીજીવનજી મહારાજશ્રીની વ્રજભાષામાં ટીકાવાળી શ્રીગદ્ગદાલજીયે પ્રસિદ્ધ કરેલી.

આ ઉપરાંત નીચેની પ્રતોનો ઉપયોગ પણ કર્યો છે. અને અલગ પાઠો ફૂટનોટમાં આપ્યા છે:—

૩. ઠા. ભ. ઠાકોરદાસભાઈ વાળી ૪ મ. પાઠશાળાની લાઈબ્રેરીની હસ્તલિખિત.

૫ મી ભક્તિગ્રન્થમાળામાં પ્રકટ થયેલી મુખ્યાંજી ભાઈલાલભાઈની ગૂજરાતી ટીકાવાળી. ૬ ચ. યદુવંશીય પુસ્તકાલય તરફથી પ્રગટ થયેલી ૭ ટ્ર. શ્રીવ્રજરામજીની સંસ્કૃત ટીકાવાળી પ્રતિ.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૧૬૧૬૦

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ

લાલુચંદ્ર મદપાણી

વિષય

૫૨૦૬૨૧૮૪૪

આ ઉપરાંત ક્યાંક શ્રીગદ્લાલજીએ શ્રીજીવનજી મહારાજની રીકા નીચેની ફૂટનોટમાં આપેલા પાઠો ગદ્ય થી આપ્યા છે.

સ્વીકારેલા પાઠો જેમ અને તેમ શ્રદ્ધેય રહે તે તરફ ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે.

એક વાત અહીં લખ્યા વિના ચાલતી નથી. મહાનુભાવી શ્રીગોપાલ-દાસજી ગૂજરાતી હતા. કાઠિયાવાડના વતની નજ હતા એટલે એઓશ્રીની ભાષામાં ગૂજરાતી ભાષાશાસ્ત્રવિષયક તત્ત્વ હોય, એ સ્વાભાવિક છે. આપ જ્ઞેશો કે એવા કેટલાય હસ્તલિખિત ગ્રંથો છે. તેમાં હકારમિશ્રિત ઉચ્ચારણવાળાં સર્વનામો આવે છે. જેવાંકે એહવા, એહને, જેહથી, જેહના મહાઈ વગેરે. પદો ગાનારાઓ એ રીતે હકાર જુદો બોલી નથી શકતા. કેટલીય પ્રતિયોમાં જ્યહાં, જહાં, લહાં, લાંહાં, તહાં વગેરે આવે છે, સ્પષ્ટ રીતે ગાનારા એ સ્થળે(અધ્યાય)સંયુક્ત ઉચ્ચારણો જ્યહાં, જહાં, તહાં કરેછે. ભાષાશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ આ લઘુપ્રયત્ન હકાર પૂર્વ વર્ણુમાં મિશ્રિતજ છે. એટલે આ પ્રતિમાં તેવાં સ્થળોએ તહમાઈ, જહેનૂં, તહેનૂં, હેનૂં, હેનૂં એવી શાસ્ત્રીય જોડણી સ્વીકારવામાં આવી છે, સાથે તત્સમ કરતાં તદ્ભવ શબ્દો સાંચવવા કાળજી રાખી છે.

આ ઉપરાંત કાઠિયાવાડી લહિયાની કે ગમે તે અસરને લીધે કહિયે, તેણે, સહખ્યાયે, એમ ક્રિયાપદોમાં વ્યુત્પત્તિસિદ્ધ સાનુનાસિક ઉચ્ચારણ પ્રતિયોમાં લખાયું છે. શ્રીજીવનજી, શ્રીવજરાયજી, ભ. હરિભાઈવાળી પ્રત જે શ્રદ્ધેય છે, તેમાં અને ખીજી બધીયમાં એ સ્થળોએ અનુનાસિક છે. શ્રીદયારામ ભાઈએ પણ લખેલી “રસિક વલ્લભ” ની પ્રતિમાં અર્ધચન્દ્રાકારે તેવે સ્થળે અનુનાસિક બતાવ્યો છે. એથી અમેાંયે આ આખ્યાનોમાં અનુનાસિક કાયમ રાખેલ છે.

ભ. ઠાકોરદાસ શ્રીવજરાયજીના પાઠનેજ અનુસરે છે, એટલે શ્રીવજરાયજીથી જુદો પાઠ એમનો હોય લાંજ ઠા. એમ લખ્યું છે. ઠા. ન હોય લાં વ્ર. નો પાઠ તે ઠા ને સમ્મત સમજવો.

સ્થાનાન્ત્ર, સાં. ૧૬૮૭.

કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી.

श्री गोपीजनवद्धलाय नमः

भर्जूदायरणु.

भायावादिक्करीन्द्रहर्षदलनेनास्येन्दुराजोदत—
श्रीमद्भागवताभ्यर्दुर्लभसुधावर्षेषु वेदोक्तिभिः ॥
राधावद्धलसेवया तदुच्यितप्रेम्णोपदेशैरपि
श्रीमद्रवद्धलनामधेयसदृशो लावी न लूतोस्त्यपि ॥

॥ श्रीनन्दकुमाराष्टकम् ॥

लापाभिश्चितः

सुन्दरगोपालं उरवनमालं नयनविशालं दुःखहरं
वृन्दावनचन्द्रं आनन्दकन्दं परमानन्दं धरणिधरम् ॥
वद्धलधनश्यामं पूरणुकामं अत्यभिरामं प्रातिकरम्
लज्ज नन्दकुमारं सुर्वसभसारं तत्त्वविचारं ब्रह्मपरम् ॥१॥
सुन्दरवारिजवदनं निर्जितमदनं आनन्दसदनं मुकुटधरं
गुञ्जकृतिहारं विपिनविहारं परमोदारं शीरहरम्
वद्धलपटपीतं कृतउपवीतं करनवनीतं विष्णुधरं लज्ज २

શોભિતસુખમલં ચમુનાકૂલં નમટઅબુલમં સુમદવરં
 મુખમહિતરેણું ચારિતધેનું વદિતરેણું મધુરસુરમ્
 વદ્ધભમતિવિમલં શુભપદકમલં નખરચિઅમલં

તિમિરહરં ભજ૦ ૩

શિરમુકુટસુદેશં કુચિચતકેશં નટવરવેશં કામવરં
 માયાકૃતમનુજં હલધરઅનુજં પ્રતિહતહનુજં ભારહરમ્ ॥
 વદ્ધભમજપાલં સુભગસુઆલં હિતમનુકાલં ભાવવરં ભજ૦ ૪
 ઇન્દીવરભાસં પ્રકટસુરાસ કુસુમવિકાસં વંશિધરં
 હતમન્મથમાનં રૂપનિધાનં કૃતકલગાનં ચિત્તહરમ્
 વદ્ધભમદુહાસં કુચનિવાસં વિવિધવિલાસં કેલિકરં ભજ૦ ૫
 અતિપરમપ્રવીણું પાલિતદીનં ભક્તાધીનં કર્મકરં
 મોહનમતિધીરં કલિબલવીરં હતપરવીરં તરલતરમ્ ।
 વદ્ધભમજરમણું વારિજવદનં જલધરશમનં શૈલધરં ભજ૦ ૬
 જલધરદ્યુતિઅર્જું લલિતત્રિભર્જું બહુકૃતિરર્જું રસિકવરં
 ગોકુલપરિવારં મદનાકારં કુચજવિહારં ગૃહનરમ્ ।
 વદ્ધભમજઅન્દ્રં સુભગસુચન્દં પરમાનન્દં બ્રાન્તિહરં ભજ૦ ૭
 વન્દિતયુગચરણું પાવનકરણું જગદુદ્ધરણું વિમલવરં
 કાલિયશિરગમનં કૃતકૃષ્ણિનમનં ધાતિતયવનં મૃદુલતરમ્
 વદ્ધભદુઃખહરણું નિર્મલ ચરણું અશરણુશરણું સુક્રિતકરં ભજ૦ ૮

ધતિ શ્રીમદ્વદ્ધભાચાર્યવિરચિતં શ્રીનન્દકુમારાષ્ટકમ્
 (અન્યવિરચિતમિતિબહુવઃ)

॥ अथ श्रीमधुराष्टकम् ॥

श्रीमधुराय नमः

अधरं मधुरं वदनं मधुरं नयनं मधुरं हसितं
 मधुरम् ॥ हृदयं मधुरं गमनं मधुरं मधुराधिपतेरजितं
 मधुरम् ॥ १ ॥ वचनं मधुरं चरितं मधुरं वसनं मधुरं
 वलितं मधुरम् ॥ वचनं मधुरं ब्रमितं मधुरं मधुरा-
 धिपतेरजितं मधुरम् ॥ २ ॥ वेणुर्मधुरो रैणुर्मधुरः पाणिर्म-
 धुरः पादौ मधुरौ ॥ नृत्यं मधुरं सङ्गं मधुरं मधुराधिपते-
 रजितं मधुरम् ॥ ३ ॥ गीतं मधुरं पीतं मधुरं लुक्तं
 मधुरं सुप्तं मधुरम् ॥ ३ पं मधुरं तिलकं मधुरं मधुराधिपते-
 रजितं मधुरम् ॥ ४ ॥ करणं मधुरं तरणं मधुरं डरणं
 मधुरं रमणं मधुरम् ॥ वभितं मधुरं शभितं मधुरं मधु-
 राधिपतेरजितं मधुरम् ॥ ५ ॥ शुग्ग मधुरा माता मधुरा
 यमुना मधुरा वीथिर्मधुरा ॥ सलिलं मधुरं कमलं मधुरं
 मधुराधिपतेरजितं मधुरम् ॥ ६ ॥ गोपी मधुरा लीला मधुरा
 युक्तं मधुरं लुक्तं मधुरम् ॥ दृष्टं मधुरं सृष्टं मधुरं मधुरा-
 धिपतेरजितं मधुरम् ॥ ७ ॥ गोपा मधुरा गावो मधुरा
 यष्टिर्मधुरा सृष्टिर्मधुरा ॥ दलितं मधुरं क्लृप्तं मधुरं
 मधुराधिपतेरजितं मधुरम् ८ ॥

ध्यातुं श्रीमद्वल्लभाचार्यविरचितं श्रीमधुराष्टकम् ।

॥ અથ શ્રીગોકુલેશાષ્ટકમ્ ॥

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ॥ નન્દગોપભૂપવંશભૂષણં વિદૂષણં ભૂમિ-
ભૂતિભૂરિભાગ્યભાજનં ભયાપહમ્ ॥ ધેનુધર્મરક્ષણાવતીર્ણપૂર્ણવિગ્રહં
નીલવારિવાહકાન્તિગોકુલેશમાશ્રયે ॥૧॥

નન્દરાયના વંશના ભૂષણરૂપ, દૂષણરહિત પૃથ્વીની
આબાદી અને મહાભાગ્યના પાત્રરૂપ, ભયનો નાશ કરનાર
ગાયો અને ધર્મના રક્ષણ માટે પૂર્ણ સ્વરૂપે પ્રકટ થયેલ;
નીલમેઘતુલ્ય કાન્તિવાળા શ્રીગોકુલેશ પ્રભુનો હું આશ્રય
કરું છું. ૧

ગોપબાલસુન્દરઃપ્રણાટુઃ કલાનિધિં રાસમण्डलीविहार-
कारिकामसुन्दरम् । पद्मयोनिशङ्करादिदेववृन्दवन्दितं नील०॥૨॥

ગોપો તેનાં બાળકો અને ગોપસુન્દરીયોથી વીંટાયેલા
કલાઓના નિધિ, રાસમણડળીમાં વિહાર કરનાર, કામદેવ
કરતાં પણ સુન્દર, પ્રદ્યાલ, શિવજી આદિ દેવોના સમૂહથી
વન્દિત, નીલમેઘતુલ્ય કાન્તિવાળા શ્રીગોકુલેશ પ્રભુનો હું
આશ્રય કરું છું. ૨

गोपराजरत्नराजिमन्दिरानुरङ्गिणं गोपबालबालिकाकला-
नुरुदगायनम् ॥ सुन्दरीमनोजभावभाजनाम्बुजाननं नील०॥૩॥

ગોપરાજના રત્નોની પદ્મકિતવાળા મન્દિરમાં ઘસરનાર,
ગોપનાં બાળો અને બાલિકાઓની કલાને અનુસરી ગાયન

કરનાર સુન્દરીયોના કામભાવના પાત્રરૂપ મુખ કમળવાળા
શ્યામ મેઘતુલ્ય કાન્તિવાળા શ્રીગોકુલેશ પ્રભુનો હૂં આશ્રય
કરૂં છું. ૩

કંસકેશિકુઠ્ઠજરાદુષ્ટદૈત્યદારણં ઇન્દ્રસૃષ્ટવૃષ્ટિવારિવારણોદ્ધૃતા-
ચલમ્ ॥ કામધેનુકારિતાભિધાનગાનશોભિતં નીલં ॥૪॥

કંસ, કેશી, કુવલયાપોડ હુસ્તી, અને દુષ્ટ દૈત્યોનો નાશ
કરનાર, ઇન્દ્રે કરેલ વર્ષાદના જલને નિવૃત્ત કરવા માટે
શ્રીગિરિરાજને ધારણ કરનાર, કામદુધાયે કરાવેલ નામ અને
ગાનથી સુશોભિત, શ્યામ મેઘતુલ્ય કાન્તિવાળા શ્રીગોકુલેશ
પ્રભુનો હૂં આશ્રય કરૂં છું. ૪

ગોપિકાઘૃહાન્તગુપ્તગવ્યચૌર્યચઽચલં દુગ્ધમાઢ્યમેદમીતલ-
જ્જિતાસ્યપદ્મજમ્ ॥ ધેનુધૂલિધૂસારાઙ્ગશોભિહારનૂપુરં નીલં ॥૫॥

ગોપીયોનાં અન્દરના ઘરોમાં છાનાં ઢાંકેલ દૂધ, દહીં
ધી અને માખણની ચોરી કરવામાં ચગ્-ચલ દૂધના પાત્રો
ભાંગવાથી લજ્જાયુક્ત મુખકમલવાળા ગાયોની રજથી ભૂખરાં
અડગોમાં શોભાયમાન હાર ને નૂપુરવાળા, શ્યામ મેઘતુલ્ય
કાન્તિવાળા શ્રીગોકુલેશ પ્રભુનો હૂં આશ્રય કરૂં છું. ૫

વત્સધેનુગોપવાલમીષણાસ્યવહ્નિપં કેકિપિચ્છકલ્પિતાવતં-
સશોમિતાનનમ્ । વેણુવાદ્યમત્તઘોષસુન્દરીમનોહરં નીલં ॥૬॥

વાછરડાં, ગાયો અને ગોપબાળકોને લયજનક મુખવાળા
અગ્નિનૂં પાન કરનાર, મયૂરપિચ્છોથી રચેલ મુકુટથી શોભિત

મુખવાળા, વેણુવાદથી મત્ત થયેલ વ્રજસુન્દરીઓના મનને
હરણ કરનાર, શ્યામઃમેઘતુલ્ય કાન્તિવાળા શ્રીગોકુલેશ પ્રભુનો
હું આશ્રય કરું છું. ૬

ગર્વિતામરેન્દ્રકલ્પકલ્પિતાન્નભોજનં શારદારવિન્દવૃન્દશોભિ-
હંસજારતમ્ ॥ દિવ્યગન્ધલુબ્ધમૃદ્ગપારિજાતમાલિનં નીલં ॥૭॥

અભિમાની દેવેન્દ્રતુલ્ય દેવો માટે રચેલ અન્નનં લોજન
કરનાર, શરદ્ઋતુના કમલોના સમૂહથી શોભિત-હંસજ-
શ્રીયમુનાજીમાં પ્રીતિવાળા; દિવ્યગન્ધમાં લુબ્ધ થયેલ ભ્રમરો-
વાદી પારિજાતની માલાવાળા, શ્યામ મેઘતુલ્ય કાન્તિવાળા
શ્રીગોકુલેશ પ્રભુનો હું આશ્રય કરું છું. ૭

વાસરાવસાનગોષ્ઠગામિગોગણાનુગં ધેનુદોહદેહગેહમોહ-
વિસ્મયક્રિયમ્ ॥ સ્વીયગોકુલેશદાનદત્તમક્તરક્ષણં નીલં ॥૮॥

સાયઠ્ઠીલે વ્રજમાં જતી ગાયોના સમૂહની પાછળ પધા-
રતા, ગાયોના દોહનથી જોનારને દેહ તથા ધરનું લાભ
ભૂલાવનાર, પોતાનાઓને શ્રીગોકુલેશ (સ્વસ્વરૂપ) નું દાન
આપનાર, અને ભડતોનું રક્ષણ કરનાર એવા શ્રીગોકુલેશ
પ્રભુનો હું આશ્રય કરું છું. ૮

इति श्री रघुनाथजीकृतं श्रीगोकुलेशाष्टकं संपूर्णम् ॥

અનુવાદઃ—કાશીરામ કરસનજી શાસ્ત્રી.

અથ શ્રીગોકુલાધીશ મહારાજ કૃતાઃ

॥ શ્રીરાસલીલામૃતશ્લોકાઃ ॥

બજત કુંજમેં મંજુ બાંસુરી, બ્રજબધૂ બંધી પ્રેમ-
રાસરી ॥ ઘર તજ્યો ગર્ભ કૃષ્ણ પાસરી શરદચંદ કીનો ઉન્ન-
સરી ॥૧॥ હરિ કિયો જાગે મંદ હાસરી, નિરખિકેં ભયો
તાપ નાસરી । સુમનકુંજ રાજેં વિકાસરી ભ્રમરપુંજ શુંજે
સુવાસરી ॥૨॥ શુણ્ભરી પિયો રૂપરાસરી, પુન પ્રણીનહેં
પ્રેમગાંસરી ॥ અતનુ મોહ ભાવપ્રકાસરી, મિલ ગુપાલ કીને
વિલાસરી ॥ ૩ ॥ મદ ગુમાનહી જાન તાસુરી, હૃદયમેં
છિપે શ્રીનિવાસરી ॥ વિરહજાત બાદ્યો હુતાસરી તરુ લતાન
પૂંછે ઉદાસરી ॥૪॥ સઘન કુંજ કીની તલાસરી; ગુનકથા રચી
યાહિ આસરી ॥ ભરતનેન બાંચે ઉસાસરી, કરી કૃપા મિલે
પીતવાસરી ॥ ૫ ॥ વદન કંજહે ચારુ હાસરી, મદન માન
જાતે નિરાસરી ॥ કરગહે જુરી આસ પાસરી, ભરત અંક
બાદ્યો હુલાસરી ॥ ૬ ॥ અઘર પાન કીને હૂં ખ્યાસરી,
મિટતનાંહિ જશે ઉપાસરી ॥ લિપટ સ્વામસૂં એસી ભાસરી,
ધન સુદામિની ભાદ્રમાસરી ॥ ૭ ॥ કરત કૃષ્ણકે સંગ
રાસરી, સરસરાગ ગાવં ખુલાસરી ॥ સુરજી સમ નીકે નિકા-
સરી, મુરજીની બાજેં મિઠાસરી ॥૮॥ બજત મંજુ મંજુર
લાસરી, નચત મોર છાંટે અવાસરી ॥ સુર મિછાન છાયે
અકાસરી, પરત પુષ્પ વૃષ્ટિ તહાં સુરી ॥ ૯ ॥ કટગઈ તમે
ગેહકાંસરી, હટગયો જી સંસાર ત્રાસરી ॥ ચરણમાંજ દીજે
નિવાસરી, સરન ગોકુલાધીશ દાસરી ॥ ૧૦ ॥

ઇતિ શ્રીમદ્ગોસ્વામિ શ્રીગરિધરજીસુત શ્રીગોકુલાધીશવિર-
ચિતા રાસલીલામૃતશ્લોકાઃ સમાપ્તાઃ

શ્રીકૃષ્ણઃ ।

અથ શ્રીવલ્લભાસ્વાનપ્રારમ્ભઃ ॥

પરમ ભક્ત શ્રીગોપાલદાસ-વિરચિત.
નવાખ્યાન.

આખ્યાન ૧ લૂં-રાગ કેદારો.

વન્દ્ શ્રીવિઠ્ઠલ સુન્દર વર, નવધનશ્યામ તમાલ;
જગતીતલ-ઉદ્ધાર કરેવા, પ્રગટ્યા પરમ દયાલ. ૧

શ્રીપુરુષોત્તમ સ્વતન્ત્ર કીડા, લીલા દ્વિજતનુધારી;
સાત દિવસ ગિરિવર કર ધાર્યો, વાસવ-વૃષ્ટિ નિવારી. ૨

તે પ્રગટ્યાનું કારણ કહિયે, જો સુરતા મન આણો;
કરો કૃપા હૂં કરું વીનતી, પોતાનો કરિ જાણો. ૩

વ્યાપક રૂપ અદ્વૈત પ્રજ્ઞ જો, તેજોમય ફેલાય;
આરજપન્થ અધિકારી મુનિજન, તે માંહે લય થાય. ૪

અક્ષર આદિ અખણ્ડ અનુપમ, ઉપમા કહી ન જાય;
અસ્તિ વસ્તુ સૌકો મલિ જોલે, નિગમ નેતિ નેતિ ગાય. ૫

નિર્ગુણનો નિર્દેશ અટપટો, રસના શી પેરે કહિયે;
રૂપ વર્ણ વપુ દૃષ્ટ પદારથ, ત્યાં એકો નવ લહિયે. ૬

તેહ થકી પુરુષોત્તમ અળગા, લીલા અચલ વિહાર;
પ્રજ્ઞજ્ઞાની ને મુક્તિમારગી, સ્વપ્ને, નહિ બહેવાર. ૭

જહાં વૃન્દાવન આદિ અચલ શરી, શરદ-રેણુ બહુ વેશ;

---

૧. 'વર સુન્દર. વ્રં મં ૩. જો શ્રોતા મન આણો. વ્રં મં
૫. અસ્તુ અસ્તુ. ઠા. મં અતિ અસ્તિ. વ્રં

- વનદેવી પદ કુમકુમ મુખસુખ, પરસે રજી વિશેષ. ૮
- જહાં સરિતા ચામીકર મણિગણ, ઉભય બદ્ધ-સોપાન; ૯
- કમલ કુમુદ નાના અલિ સુન્દર, મધુર કરે તહાં ગાન. ૯
- કનકલતા માલતી મલ્લિકા, વિવિધ કુસુમ મકરન્દ; ૧૦
- શીતલ પવન ઝંકોરે લહરી, પરસે અતિ આનન્દ. ૧૦
- પદ્મરાગ મરકત મણિ સ્ફટિક, શ્રીગોવર્દન સોહિ; ૧૧
- પ્રદ્યુમ્ન રુદ્ર તહાં કોણ બાપડા, શ્રીહરિનાં મન મોહિ. ૧૧
- નાના પક્ષીની શબ્દ-માધુરી, શોભા તણે નહિ પાર, ૧૨
- વિવિધ પ્રકારેં જુજુવા કહેતાં, અન્ય થાય વિસ્તાર. ૧૨
- શ્યામા શત દલ નયન સુન્દરી, જૂથ તણે નહિ પાર; ૧૩
- વિવિધ રાસમણ્ડલ-રચના રચિ, ખેલે (શ્રી) નન્દકુમાર. ૧૩
- એણી પેરેં નિત નવલી લીલા, ઘોષ વાદ્ય ઝંકાર; ૧૪
- અર્જુ સ્વેદ મકરન્દે મોહ્યા, મધુપ કરે ગુગ્ગુલર. ૧૪
- એ પ્રભુનેં મન ઇચ્છા ઊપની, જસ થાવા વિસ્તાર; ૧૫
- અધિકારી પાખેં એ વાણી, નહિ કોનેં ઉચ્ચાર. ૧૫
- ભૂભક્ષી સૃષ્ટિ નીપની, અતિ સુન્દર પ્રદ્યાણ્ડ; ૧૬
- ચૌદ લોક નાના વૈચિત્ર્યેં, ભૂમણ્ડલ નવખણ્ડ. ૧૬
- પર પોતાની વ્યક્તિ કરેવા, સૃષ્ટિ તે દ્વિધા પ્રકાર; ૧૭
- દેવી આસુરી બે ઊપજાવી, પ્રભુ મન કરી વિચાર. ૧૭
- ભક્તિ સુન્દરી (ને) માયા દાસી, બે મૂરત પ્રગટાવી; ૧૮
- તેમાં પહેલી નખશિખ સુભગા, શ્રીહરિનેં મન ભાવી. ૧૮

૮. સરસે. હ. જી. ૧૩, અનેક રાસ°. જી. વ. મ. હ.
૧૬. નાના વિચિત્રિત. વ. મ. હ. ૧૭. વીગત. મ.

કૃપા કટાક્ષેં હુવા અક્ષરમાં, ઊપન્યા સત્ત્વ અનન્ત;
 ભક્તિ-લીન હુવા સૌભાગી, તે વૈષ્ણવ ગુણવન્ત. ૧૯
 બીજે કટાક્ષેં જે જન ઊપના, માયામાં થયા લીન;
 કર્મજડ આસુર અન્ય-ઉપાસક, ભજન ધર્મથી હીન. ૨૦
 એણી પ્રકારેં સૃષ્ટિ દ્વિધાગુણ, મિશ્રિત ચાલી જાય;
 ભક્તિમારગી જીવ સ્વતન્તર, કેવલ ભક્ત ન થાય. ૨૧
 શ્રીપુરુષોત્તમેં વળી વિચાર્યું, હવે પ્રકાર શ્યો કરિયેં;
 મહારી સેવા અનેં કથારસ, નિરૂપવા તનુ ધાર્યેં, ૨૨
 ભક્ત જીવનાં ભાગ્ય વિસ્તર્યા, ઇચ્છા કરી હરિ સાર;
 તેણેં હેતેં આપોપેં પ્રગટયા, (શ્રી) વલ્લભરાજ-કુમાર. ૨૩
 પૂર્ણ પ્રદ્ધ (શ્રી) લક્ષ્મણ-સુત પુરુષોત્તમ શ્રીવિદ્વલનાથ;
 શ્રીગોકુલમાં પ્રગટ પધાર્યા, સ્વજન કીધાં સનાથ. ૨૪

આખ્યાન ૨ જૂં-રાગ રામકલી.

લક્ષ્મણસુત શ્રીવલ્લભરાય, સમરણ કરતાં દુષ્કૃત જાય;
 કલિજન તરવા નહિ અવર ઉપાય, યજ્ઞપુરુષ હરિના શ્રુતિ ગુણ ગાય;
 ઢાળ—ગાય શ્રુતિ ગુણરૂપ હરનિશ, કરી ધ્યાન વિચાર;
 આનન્દરૂપ અનૂપ સુન્દર, પામે નહિ કોઈ પાર. ૧
 પ્રાણપતિ-પ્રાગટ્ય કારણ, કાંઈક કહૂં મતિ-મન્દ;
 હર સુર વિધાતા નવ લહે, સાક્ષાત પ્રદ્ધાનન્દ. ૨
 શ્રીવૃન્દાવન-ચન્દ-મુખ રુચિ, અગ્નિ તે અવતાર;

૧૯. ભક્ત લીન. વ્ર. ૨૦ બીજ કટાક્ષે મ. ઠા. મા. હ.
 ૨૩. તેને હેતેં જી મા; તેણેં હિતેં ઠા. તેનેં હિતેં ય. ૧. કાઉ
 પાર હ. મ. ધરે હ. મ.

- દિગ્ગતિલક ત્રિભુવન નામ નિરુપમ, રૂપ અર્જીકાર. ૩
- દેવલોક દુન્દુભિ વાજિયાં, આનન્દ કરે રે નિઃશર્ક; ૪
- અસુરતિમિર ઉછેદવા ભુવિ, વલ્લભદેવ-મયર્ક.
- પૂર્ણ પુરુષ પ્રમાણુપન્થા, ગ્યાખ્યાતા વેદાન્ત; ૫
- ગ્રન્થ સર્વ રસરૂપ કીધા, પોતાને સિદ્ધાન્ત.
- રસિક રસના રસિક વાણી, જાણિ નર નવખણડ; ૬
- ઊર્ધ્વપન્થા સુજસ પ્રસર્યો, વાધિયો પ્રહ્માણડ.
- એક પ્રહ્માણડે (જેના) જસ ન માયા, (તેના) હુવા કોટિ અનન્ત; ૭
- તોય ત્હાંચકી વાધિયો જઈ, વશ્યો મુખ ધીમન્ત.
- અતુલ અમલ ઉદ્યોત ઉદ્યો, ભૂતલ દિગ્ગ માત્તણડ; ૮
- ભક્તિમારગ-કેસરી ગજ-માયિક-મત શતખણડ.
- દિગ્વિજય દશ દિશાયેં કીધો, પરિક્રમાને વ્યાજ; ૯
- તીર્થ સકલ સનાથ કીધાં, ચરણ રેણુ-સમાજ.
- પત્રાવલમ્બેં પહિડત જીત્યા, માયિક-મત-માતર્જી; ૧૦
- કૃષ્ણ પૂરણુ પ્રહ્મ થાપ્યા, (જેનાં) રૂપ કોટિ અનર્જી.
- સ્વમારગ સ્થિર થાપવા, આપવા ભજનાનન્દ; ૧૧
- નામ આપ્યાં જીવનેં શુભ, મિષ્ટ મુખ-મકરન્દ.
- અનેક જીવનેં કૃપા કરેવા, દેશાન્તર પરવેશ; ૧૨
- કોમલ પદ જહાં કમલ વિલસે, ધન્ય કહૂં તે દેશ.
- અર્જી વર્જી કલિર્જી કીકટ, મગધ મરુ સુર સિન્ધ; ૧૩
- તે તામસનાં અધ હર્યા, પરતાપ-પદરજ-ગન્ધ.

કનકસ્નાન શત મણુ સુવર્ણે, કરાવ્યું મહિપાળ;
 તે મૂકી(ને) વેગેં ચાલિયા રાય, દષ્ટિ ન પાછી વાળ. ૧૪
 ત્હાંથી દક્ષિણ પ્રભુ પાંડે ધારિયા, પાણ્ડુરજ્ઞ (શ્રી) વિઠ્ઠલનાથ;
 નેત્ર મળતાં વાત કીધી, વચન લીધું હાથ. ૧૫
 વચન નિશ્ચે (શ્રી) નાથેં માગ્યું, કીધી (શ્રી) વલ્લભજીશું વાત;
 અમનેં તે ઈચ્છા એહ છે જે, હૂં નન્દન તમેં તાત. ૧૬
 તે પુરુષોત્તમ પ્રગટશે, શ્રીવિઠ્ઠલ રૂપ-નિધાન;
 નેત્ર કમલેં નાના ભાવેં દેશે, ભક્તનેં સન્માન. ૧૭
 ત્હાંથી વૃન્દાવન પાંડે ધારિયા, જહાં, મધુપ કરે ઝઘ્ઘાર;
 કુસુમ દુમ નવ-મલ્લિકા, મકરન્દનો નહિ પાર. ૧૮
 તરુ તમાલ અતિ શોભતાં હેમ-જ્યોતિકા સહુઘોડ;
 લલના તે સુભગા લટકતાં હીંડે તે મોહામોહ. ૧૯
 તાનધુનિ મુનિ મયૂરરૂપેં, સાંભળે ધરિ ધ્યાન;
 નિત્ય લીલા ગાન શ્રવણેં, કરે તે મધુપાન. ૨૦
 કુન્ન સદન સોયામણાં, શોભા તણેા નહિ પાર;
 વિવિધ રાસમણ્ડળ રચના રચિ, ખેલે (શ્રી) નન્દકુમાર. ૨૧
 રજ્ઞેં તે રમતા હીઠડા, બલદેવ શ્રીગોવિન્દ,
 તે પુત્રભાવેં પ્રગટશે મન, ઊપન્યો આનન્દ. ૨૨
 બલદેવ (શ્રી) ગોપીનાથ કહિયેં, (શ્રી) વિઠ્ઠલ નન્દાનન્દ;
 તે વેદપન્થ વિસ્તારશે જન, આપશે આનન્દ. ૨૩

૧૫. દક્ષિણ પ્રભુ પધારિયા. વ્ર., વચન લીધું હાથ. વ્ર.
 ૧૮. જહાં મધુપ મણુ ઝઘ્ઘાર, વ્ર. ગુગ્ગાર. મા. ૨૧. વિવિધ રાસ
 લીલા કરે વ્રજ-માંહે શ્રીનન્દકુમાર. વ્ર. હ. મ. ૨૨. હીઠડા. જી.
 ૨૩. નન્દનન્દ જી. ય.

તહાંથી કેશીઘાટ પાંઉ ધારિયા કહી, કથા તત્ત્વ સમાધિ;
 રસપુગ્ગ પુરુષોત્તમ પ્રમાણ્યા, સરસ્વતી તજિ આધિ. ૨૪
 ગિરિરાજને આશ્વાસ દીધો, ધરી કોમલ ચરણ;
 હરખે તે સહામા આવિયા, શ્રીગોવર્ધન-ઉદ્ધરણ. ૨૫
 હુજિ મળીને આલિયા, ચરણાટ જહાં નિજધામ;
 નવરજી નાગર પ્રગટિયા મન, પૂરવા બહુ કામ.
 તત્ત્વ સદ્બ્યાયે કહ્યાં પદ, સાર માંહે સાર;
 હવે કાંઈ એક સ્તુતિ કરે, શ્રીવલ્લભરાજકુમાર. ૨૭

આખ્યાન ૩ જૂન-રાગ ધનાશ્રી.

આ પોસ મધ્યાહ્ને નોમે શ્રીનાથજી, અક્કાજી ઉર ઊપનો આનન્દ;
 આ ચન્દ વૃન્દાવન તણો પ્રગટિયો. ૧
 સૌભાગ્ય સુન્દરી મલિ ધવલ ગાયે, સુહાયે રૂડા કણ્ઠના નાદ;
 આર્જુન ઊપનો તે અર્જુન ધણો. ૨
 સૂતિકા સદન સોહામણું, શોભા રૂડી લેરડે જાય;
 આ વાય વાદિત્ર તે સમે તણાં. ૩
 સર્વસ્વદાન તેણે સમે, કરે શ્રીવલ્લભજી ઉદાર;
 સુકુમાર સુત ઉદયો શ્રવણે સુણી. ૪
 પાતાળે શેષનાગ રીઝિયા, ઉપર ઇન્દ્રાદિક દેવ;
 તતખેવ સુણિ નિસાણુ વળડાવિયાં. ૫
 સિન્દૂ ગન્ધર્વ ગણુ અપ્સરા, ઊલટિયાં નૃત્ય ને નાદ;

૨. કણ્ઠ-સુનાદ વ્ર. હ. મ. ૩. શોભા રૂડી તે લેરડે જાય.
 વ્ર. વાનિત્ર વાળે તે સમય તણાં, વ્ર. મા. હ. મ. ૬ વ્ર. મા.
 હ. મા. ૬-૭ ઊલટપાલટ છે. ગન્ધર્વ મુનિ અપ્સરા. વ્ર.

- આર્જુન ભર્યા (શ્રી) વલ્લભજીયેં માનિયાં. ૬
- બ્રહ્મા મહાદેવ મુનિ હરખિયા, વરખિયા કુસુમ-સમૂહ;
આ મોહ ટાળ્યો જગતના જીવનો. ૭
- નિગમ સામ શાખા સહસ્રશૂં, કરે રે ભલા નિરઘોષ;
આ ઘોષપતિ ભગવન્ત ભેટતાં. ૮
- વેદ વિહિત કૃત સર્વે કીધાં, દીધાં બહુ પેરેં ગોદાન;
આ માનશૂં સ્વજન સન્તોષિયાં. ૯
- કનક કચોળાં કુમકુમ ભર્યા, અક્ષત દુર્વા ભર્યા રે સુધાળ;
આ માળ પારિજાતની મહમહે. ૧૦
- તોરણ પરણ સહકારનાં, ધરણિયેં ચન્દનતણાં નીર;
આ વીર શ્રીગોપીનાથ શ્રીવિઠ્ઠલ પ્રગટિયા, ૧૧
- દધિ દૂધ ઘૂત મધુ માંડવે, સેરડીયેં વહેરે સુગન્ધ;
સુગન્ધેં મોહ્યા અલિકુલ આવિયા. ૧૨
- સૂત માગધ સાધુ સર્વે મળિયા, ભળિયા તે માંહોમાંહ;
ઉઝાહ ભર્યા કો કોનેં જાણે નહીં. ૧૩
- શુકદેવ સખળ આનન્દિયા, વન્દિયા (શ્રી) વલ્લભજીનાં ચરણ;
ગિરિધરણ શ્રીભાગવત મહારૂં નિરખશે. ૧૪
- સકળ કળા કળિકાળમાં, કલપદ્રુમ પ્રગટિયો આજ;
આ કાજ મનવાઝિત પૂરવા. ૧૫
- તૈલજીં તિલક ત્રિવવન ધણી, મણિ મરકત ધનવાન;
સમાન રૂપ નિરખતાં કોઈ નહીં. ૧૬
- ગણક ગર્ગાદિક આવિયા, ભાવિયા દિયેરે આશિષ;

જગદીશ શ્રીવલ્લભધેર પ્રગટિયા.

૧૭

ધવલ ધનાશ્રી ગાન જે કરે, ઉચ્ચરે શ્રીવિઠ્ઠલજી અવતાર;

આ સારસ્વત લીલા તે જન લહે.

૧૮

દાસનો દાસ જાય વારણે' ખારણે રહ્યો રે ઉચ્છવ જીવે;

કો કોન ભાગ્યવન્ત તે સમે.

૧૯

આખ્યાન ૪ થૂં-રાગ ભૂપ કલ્યાણ.

તે પદ વન્દ્' (શ્રી) વલ્લભનન્દ, ત્રિભુવન મર્જીલ પરમાનન્દ;

સકલ જીવનો ટાળ્યો દ્વન્દ, જગમાં વ્યાપ્યો મુખ-મકરન્દ.

ઢાળ-સુખદ વન્દ્' (શ્રી) વલ્લભ સુતનાં, પાદામ્બુજ સુકુમાર;

નિગમ રહસ્ય વિચાર કીધો, સકલ જન નિસ્તાર. ૧

બ્રહ્મકુલ હરિ અવતર્યા તે, ટાળવા ભૂમિ ભાર;

શ્રીનાથ વિઠલ નામ નિરુપમ, વૃન્દાવન શૃંગાર. ૨

એક રસના કેમ કહૂં ગુણ, પ્રગટ વિવિધ પ્રકાર;

નિત્યલીલા નિત્ય નૌતન, શ્રુતિ ન પામે પાર. ૩

સકલ શાસ્ત્ર પ્રમાણુ યોલે, સાર માંહે સાર;

તત્ત્વ માંહે તત્ત્વ ત્રિભુવન, ભક્તનો આધાર. ૪

સર્વ અર્જીઅર્જી રસભર્યા, રસભર્યા લોચન ચાર;

ચલણ-વલણે' યોધવ્યા હૃદે, ભાવ અનેક પ્રકાર. ૫

મુખ સુગન્ધે' મોહ્યા અલિ સકલ તે, આવિ કરે ગુગ્ગર;

સરસ વચન ઉચ્ચાર માત્રે' સંશયનો પરિહાર. ૬

૧૭. આવિયા મ. જાણિયા મ. ૧૮. આ સાર સુખલીલા હ. મ.

૧૯. કોષક ભગવદીતે સમે ઠા. મ. કોષ નહીં ભગવદી તે સમે. વ્ર.

૨. હરિ પ્રગટિયા. વ્ર. ૪. પદ સાર માંહે સાર. વ્ર.

૬. મધુર વચન. વ્ર. મ.

નામ વ્યાજેં પ્રગટ કીધો, મુક્તિ શત્રુકાર;
 ભુજ હણડ-પરસેં ભય હુર્યા, એવા નાથ અમિત ઉદાર. ૭
 સ્વસ્વરૂપ-અર્થે પ્રોજિયા; કૃત હૂંતા જે સંસાર;
 રાજ-કાજેં જોડિયા જન, ઉચ્ચાવચ નરનાર. ૮
 આગળ અંશેં પ્રગટિયા તે, અન્ય કહ્યા બહુવાર;
 શ્રી યશોદા-ઉત્સર્જ-લાલિત, પૂર્ણ અતિ-સુકુમાર; ૯
 અનેક ધર્મ કહ્યા પ્રભુજીયેં, નિગમને અનુસાર;
 ગિરિરાજધરનો તાપ ટાળ્યો, (શ્રી) લક્ષ્મણ સુત નિશ્ચાર. ૧૦
 પોતેં તે પ્રગટ પોતા તણો, રસ તણો કર્યો રે ઉચ્ચાર;
 પોતેં તે અઙ્ગીઅઙ્ગી સુખદ, શોભા સદન-અઙ્ગીકાર. ૧૧
 સ્કન્ધ સહજ્યાયેં કહ્યાં પદ, (શ્રી) ભાગવત રસરાજ;
 ભક્તજન-પદરજ-પ્રતાપેં, સકલ સરિયાં કાજ. ૧૨

આખ્યાન ૫ મું-રાગ સામેરી.

શ્રીવિઠલ સુખકારી, નામેં નિપ્પાપ થાય નરનારી;
 દુર્ગતિ સકલ નિવારી, પ્રગટયા શ્રીવ્રજપતિ રાસવિહારી. ૧
 માયિક-મત જેણેં બણડ્યો, ભક્તિમાર્ગ જેણેં બહુપેરેં મણડ્યો;
 ઉત્પથ જન સર્વેં હણડ્યો, મૂરખ હેતુ કુશબ્દ વિતણડ્યો. ૨
 વદન-સુધાકર-જો તેં, વચન સરસ રસ રાસ ઉઘોતેં;
 નવ જલધન-વપુ પોતેં, ભક્તિ સરસ કીધાં પ્રભુ હો તેં. ૩

૬. આગે તેં હ. વ્ર. મ. ૧૧. પોતે પ્રાગટ્ય પોતાં વ્રઠ,
 જસ તણો કર્યો રે ઉચ્ચાર. ઠા. હ. ૨ હણડ્યો જી. ૩ વચન
 રસિક રસ રાસ. મ. હ. ઠા. મા. સરસ સુધારસ કીધાં પ્રભુ
 હો તેં. વ્ર. હ. મ.

ભક્તિપક્ષ દઢ કીધો, વચન સુધારસ જનશ્રુતિ પીધો;
 અર્થ સકલ ત્હેનો સીધો, તે લીલા માંહેં તાણીને લીધો. ૬
 ઢાળ-જે લીલામાંહેં અર્જુનીકરિયો, ત્હેનો સકલ તાપ નિસ્તરિયો;
 જ્હેનેં (શ્રી) વિઠ્ઠલનાથ વિચારે, ત્હેનેં પ્રગટ પદારથ ચારે. ૫
 ઉપરાંત ભજનફલ આપે, વ્રજમણ્ડલ સ્થિર કરિ થાપે;
 ત્હેનેં દેવમુનિ સર્વે ગાયે, તે તો સર્વ-ઉપરાંત સુહાયે. ૬
 ત્હેનેં કાલકર્મ નવ બાંધે, જમ તે શિર ધનુષ ન સાંધે;
 હેવો મારગ (શ્રી)વલ્લભવરનો, જહાં નહિ પ્રવેશ વિધિ હરનો. ૭
 જહાં નિત્યરાસ બહુપેરેં, મધ્ય નાયક નિરતત ઘેરે;
 જહાં રત્નજટિત તટ સરિતા, નવપદ્મવ ભૂમિ હરિતા. ૮
 જહાં રત્નધાતુ ગિરિરાજે, વાહિત્ર વિવિધ પેરે વાજે;
 જહાં યુવતિયૂથ બહુ માંયે, શ્રીજી શ્યામલ વર્ણ સુહાયે. ૯
 એણીપેરેં (શ્રી)ગૂંસાંઘજીનેં જાણે, જાણી હરનિશ ગાય વખાણે;
 તે જીવભતિ હોય કોય, ત્હેનેં તત્ક્ષણ સર્વે સુખ હોય. ૧૦
 સેવકજન દાસ તમારો, ત્હેનો રૂપ નિયોગ નિવારો. ૧૧

આખ્યાન ૬ ફૂં-રાગ પરજ.

સગુણ સનેહી શામળા બહાલા, હરનિશ દરશન આપો;
 પરમ સુખ દેવાન કાજેં વ્રજ-મણ્ડલ સ્થિર કરિ થાપો. ૧
 (શ્રી)વલ્લભકૂંવર કોડામણા, ત્હમાઈ નામ નિરન્તર લીજે;

૬. ભજનરસ હ. મુનિજન ગાયે હ. સર્વોપરિ હ. મ. ૭.
 નવ બન્ધે મ. જી. ય. હ. નવ બાંધે ઠા. ધનુષ ન સન્ધે ય. મ. હ.
 ૮. નિરતત હેરે વ્ર. વૃત્તત ઘેરે મા. ૯. જહાં જીવતિ જન માંહેં,
 મધ્ય સાંવલ વરણુ હ. ૧૦ જાણો, વખાણો વ્ર. મા. મ.

રૂપ સુધારસ માધુરી તે, લોચન ભરિ ભરિ પીજે.	૨
તે પદ ક્યારેં દેખશું, જે ગોધન પૂંઠેં ધાય;	
વ્રજસુન્દરી સુખસુખ પામીનેં, (તે) વારંવાર અઘાય.	૩
દિવસ સહૂ શ્યામા મલી, રૂપ તણા જસ ગાય;	
ગોપ મણડલી મધ્ય દેખીનેં વારંવાર સુખ થાય.	૪
વાસર નિર્વાહ એમ કરે, સખી સ્નાયકાલેં પેખે;	
અલકસુખ ખુરરજ લાગી તે, કમલ ભ્રમર વિશેખેં.	૫
ગોપબાલક મણડલી મધ્ય, રૂઝી અનેક ઊપજાવે;	
મત્ત ગજગતિ મલપતા તે, શ્રીગોકુલમાં આવે.	૬
લોચન ભૂઝી પિયે ઘણું તે, પ્રકટ સુખ મકરન્દ;	
કમલપત્ર જેવી આંખલડી તે, જોઈ જોઈ ટાળ્યા દ્વન્દ્વ.	૭
જોતાં તૃપત ન ઊપજે, પ્રભુ અધર સુધારસ પાયે;	
ભુજલતા ભીડી ભામિની, ત્યારેં દિવસ તાપ ખુઝાયે.	૮
પૂરણ સુખ દર્ધ ગોષ્ઠમાં, પ્રભુ આઘેરા પાંઉ ધારે;	
યશોદાજી લે ભામણાં, નેં રાઈ લૂણ ઊતારે.	૯
વત્સાગ્ન્યલ મુખરજ પોંછીનેં, રૂપ સકલ નિહારે;	
ઊભી થાય રોમાવલી કર, કોમલ અર્જી સહમારે.	૧૦
કરી પેરેં પેરેં વારણાં સુતનેં, સદન માંહેં પધરાવે;	
સુન્દરી ગૃહકારજ મિષેં, નિરખવાનેં આવે.	૧૧

૩. દેખીશું ઠા. વ્રજસુન્દરી સુખ પામવાનેં વ્ર. ૪. રસરૂપ તવ જસ ગાયે વ્ર. મ. ગુણ જસ હ. ૫. વહાલો. રંગભર વિશેખે મ. ૭. કમલપત્રથી આંખડી તે હ. મા. ટાળે દ્વન્દ્વ ઠા. ૮. પાવે, ખુઝાવે, વ્ર. મા. હ. ૯. જશોમતી લે ભામણાં ઠા. મા. જશોમતી લે વારણાં વ્ર. મ. સુતનેં નિરાંજન ઊતારે મ. વ્ર. હ.

ઉષ્ણોદક સોધો ભેળી વળી, અર્જુ અડ્ઘોળ કરાવે;	
અડ્ઘ વસ્ર કરી સ્વચ્છ વપુને, પાછે તેલ ચઢાવે.	૧૨
અનેક સુગન્ધ વસન નેં ભૂષણ, ફૂલ અમ્બોડે ફાવે;	
ઠણઠણતો ંહાલો લાડકડો તે, ભોજનશાલાયે આવે.	૧૩
રાધા અધરસુધા વના હરિનેં, બીજૂં કાંઈ નવ ભાવે;	
પ્રાત પધારે નેં નિશાયેં આવે, પ્રીત નવી ઊપજાવે.	૧૪
માતાનૂં મન રચ્ચવા ંહાલો, આરોગ્યા બહુ સ્વાદેં;	
સુગન્ધ બીડી કર ધરીનેં, ઊઠ્યા નૂપુરને નાદેં.	૧૫
સકલવ્રજમાં પોદિયા ંહાલો, વિવિધ રસ સુખ દાન;	
એ લીલા મ્હારે મન વસો, તે ભક્ત માગે માન.	૧૬
શ્રીવિદૂલ દિજરૂપ ત્હમારી, લીલા એણી પેરેં ઝાઝી;	
ઝોડવ્યે કેમ ચાલશે, જે પ્રીત અમશૂં ઝાઝી.	૧૭

આખ્યાન ૭ મું-રાગ સામેરી.

આપ સેવા કરી શીખવે શ્રીહરિ,	
ભક્તિપક્ષ વૈભવ સુદૃઢ કીધો;	
પોતાની લીલા તે વદન પોતેં કહી,	
ઉચ્ચાર આનન્દ તે અધિક કીધો.	૧
વેદદધિ મધ્ય નવનીત જે ભજનરસ,	
મથિત માધુરી જીવેં શ્રવણ પીધો;	

૧૨. ભેળી હરિનેં, વ્ર. અર્જુ વસન હ. મ. તેલ લગાવે મા.
 ૧૩. વિવિધ વસન સુગન્ધ નીવી વ્ર. બીડી હ. નાના મ. ઇમ-
 ઇમતો વ્ર. લાડકો વ્ર. ૧૪. રાધાસુખ મકરન્દ વિના પ્રભુનેં હ.
 નિશાદિ વ્ર. વના પિયનેં મ. વ્ર. મા. આવે (ંહાલો) પ્રીત મા.
 ૧૫. રચ્ચવા પ્રભુ, વ્ર. મા. ૧૬. પોદિયા કરે, વ્ર. રતિસુખ હ.
 સુખ મકરન્દ મ. ૧૭. ઝોળવે હ. વ્ર. મા. મ. ૧. આપણી લીલા
 તે મ. વ્ર. હ. ૨. જન શ્રવણેં હ. જેણેં શ્રવણેં મ.

તકસમ કર્મપન્થ સ્નેહ રસહીન જે,
સ્વેત જાણી વિમુખ તાણિ લીધો. ૨

એ ચરણ શરણ વના લોક દશ-ચારમાં,
કહોને કેનો કાંઈ અર્થ સીધો;
શૂં કહૂં ચતુર થઈ થઈ અને વિસ્તરે,
ભજે નહિ પશુ જેમ વિષય કીધો. ૩

[બોલ વદ્ધલ સુવન વિમલ વાણી જહેની,
ગતિ પ્રજ્ઞાદિ દેવેં ન જાણી;
ગૂઢ રસતત્ત્વ જે વેદની વાણી તે.
પ્રગટ કીધી ભક્તહૃદ જાણી. ૪]

નન્દનન્દન-રૂપેં, રાસલીલા કરી,
પોતેં ન ઉચ્ચરી છાની રાખી;
દિવસ એકાદની ઉત્તરાશ્રૂંવર પ્રતિ,
વ્યાસ નન્દન વિમલ વદન ભાખી. ૫

પ્રજ્ઞાદિ મહામુનિ અતિ જ્ઞાન પારજીતા,
તે મધુ સિન્ધુની કહિયેં માખી;
ન કોઈ હુવો ન હોય એ રૂપ સમ;
તેના સકલ નિજ નિગમ સાખી. ૬

એ પ્રભુરસપુજ જ ભૂમિપર રુચિ કરી,
ભાગ્યહીન જીવ જહેણેં કણિકા ન ચાખી;

૩. ભજે નહિ તે પશુવિષય કીધો. વ્ર. હ. પીધો મા. ખીધો
હ. મ. ૪. આ કડી વ્ર. માં નથી. મ. જી. માં બોલ...દેવેં ન જાણી
એ અર્થ કડી છે. “જે ગૂઢ રસવેદ વાણી તે પ્રગટ...” ઝા. હ.
પૂરેપૂરી મા. હ. ઠા. માં છે. સન્દર્ભ ઉપરથી ક્ષિપ્ત ભાગે છે.
૭. ભુવનચક્રમાં, ભાગ્યહીન ઠા. હ. મ.

તહેનેં દેવ ઊપર રદ્યા ધિક્કાર જોલે,
 મન્દમતિ કહિ અનેં નિન્દા દાખી. ૭
 વિખુધ વાગ-છે વાસ વસુમતી ઊપરે,
 શ્રી વલ્લભ-કૂંવરની દહેલ કરવા;
 ઘોષથી વેગેં પાંઉ ધારિયા ગિરિ ભણી,
 શ્રી ગિરિરાજ-ધરણનો તાપ હરવા. ૮
 ફૂલફેટેં ભર્યાં વસન વાઘા તણાં,
 વિવિધ ભૂષણુ તે અર્જુ ધરવા;
 તુરજી ચાલ્યો વાયુવેગેં ઊતાવળો,
 જાણે નૌકા ચાલી સિન્ધુ તરવા. ૯
 દિવસ એકાદનો વિરહ તે યુગસમો,
 નીરાગ-જન મિથેં રૂપ હૃદય ધરવા;
 જીવનેં એ કૃત્ય નિત્ય પ્રતિ ક્ષણુ ક્ષણુ,
 શ્રી વિઠ્ઠલનાથ એવા ઉચ્ચારવા. ૧૦
 રૂપ જોઉ એક તે ભિન્ન થઇ વિસ્તરે,
 વિવિધ લીલા કરે ભજન સાર;
 વિવિધ વચનાવલી નેનસેને કરી,
 સર્જના સૂચવે નિશ વિહાર. ૧૧
 રત્ન મુક્તાવલી પાટસૂત્રેં કરી,
 ગલસરી શોભિતા કરે સિર્જાર;

૯. તુરંગ ચાલે વ્ર. ૧૧. સર્જના વ્ર. (અર્થ:-અર્જુના સ્ત્રી-સહિતા) નેણુ સેણું ચ. વ્ર. નિત્યવિહાર મ. હ.

૧૨. વિવિધ મુક્તાવલી વ્ર. દુક્કરી શોભિતા વ્ર. લીટી ઊલટપાલટ હ. મ. માં છે.

વિવિધ કુસુમાવલી અથિત હાથેં કરી,
એક એકને કણ્ઠેં આરોપે હાર. ૧૨

વિવિધ મેવા ભોગ મધુર મિષ્ટાન્ન રસ,
રસમસ્યા અર્પે તે બહુ પ્રકાર;
વિવિધ ખીણં સુગન્ધ કર્પૂર એલચી,
લવર્જા પૂંગી અનેં ખેરસાર. ૧૩

[વ્યગ્નન શીતલ વાયુ મુકુર કરકમલ ધરિ,
દેખાડતાં મોહે સકલ સંસાર;]
એ અહરનિશ ધ્યાન (શ્રી) વિઠ્ઠલાધીશનં,
સકલ કલિમલ દુરિત કોટિ ક્ષાર.
એ પ્રભુ ભુવિ પ્રગટ વિપ્રવર તનુ ધરી,
હીઠડે ત્રિભુવન તણાં ચિત્ત ચાલે; ૧૪
હાવભાવાદિક કોટિ કોટી કરો,
મદનભુર વિથા તે વેગેં ટાળે.
જલરન્દ્રે સખી જાણેં ચિત્રેં લખી,
વાઙ્મિત નાથની છવિ નિહાળે. ૧૫

૧૩. રસભર્યા. ચ. ધસમસ્યા. હ. મ. વ્ર. મા. પૂંગીપાન
વ્ર. ૧૪. અહરનિશ ધ્યાન શ્રી વિઠ્ઠલાધિધાન, સકલ કલિમલ દુરિત
કોટિક્ષાલે મ. વ્ર. હ. વ્યગ્નન.....સંસાર વ્ર. ઠા. માં નથી.
૧૫. હીઠડે જી. એ પ્રાકટ્ય પ્રભુ વિપ્રવર વ્ર. એ પ્રભુ ભૂમિ
પ્રકટ વિપ્રવર મા. હાવભાવાદિક.....ટાળે અનેં જલરન્દ્રે...
નિહાળે એ લીટીયો વ્ર. માં જલટાસુલટ. કમલ ખગ્નન અને જલ-
રન્દ્રે એમ હ. મ. માં જલટપાલટ, એ પછી, હાવભાવાદિ વિગેરે.

કમલ ખગ્ગન મીન મધુપ જહાં તહાં થકી,
 વકલોચન પ્રાન્ત પાછાં વાળે.
 દાસનો દાસ જાણે સકલ સર્જન સુણે,
 શ્રી વિદ્વલ આપનો બિરદ પાળે.

૧૬

આખ્યાન ૮ મું-રાગ ધનાશ્રી.

લલિત મનોહર, શ્રોવદ્ધલ સુવન સુજાણ;	
નખશિખ સુન્દર, પ્રજજન જીવન પ્રાણ.	૧
વદન કાન્તિ જાણે, ઉદયા કોટિક લાણ;	
દ્વિજકુલમણ્ડન, પ્રકટયા પુરુષ પ્રમાણ.	૨
નામ નિરુપમ, ઉચ્ચરે સકલ કથ્યાણ;	
તહેના સાખી, ચારે વેદ પુરાણ.	૩
અસુર હણેવા, બ્રહ્મવાદ કરપાણ;	
લક્ષિત કરે સૌ, વાજન્તે રે નિસાણ.	૪
વૈષ્ણવ જનને, આપે પદ નિર્વાણ;	
મારગ મુગતો, કોઇ ન માગે દાણ.	૫
ચરણ ચાંખડી, વન્દે રાણો રાણ;	
સરસ થયા તે, હૂતા જે પ્રેત પાષાણ.	૬

૧. પ્રજનાં લોચન પ્રાણ હ. મ. નિરખોને સુન્દરી પ્રજના પ્રાણ. ૨. વદનકાન્તિ વ્ર. હ. મ. ૩. પરમ કથ્યાણ હ. ૪. બ્રહ્મવાદ કરે વખાણ, હ. વ્ર. મા. સરસા કીધા જેહૂતા મ. દ.

- હતિત પતિતનૂં, જીવો તમે પ્રગટ એંધાણુ; ૭
 શેષ સહસ્રમુખ, ભયરે જહેનાં વખાણુ.
 ચૌદ લોકમાં, વરતે જહેની આણુ; ૮
 ત્રાસ તિમિરનૂં, જાણું સકલ વિહાણુ.
 અધર્મ સકલનૂં પેરેં પેરેં કીધૂં વિત્રાણુ; ૯
 ધર્મ સકલનૂં પ્રભુજીયેં કીધૂં ત્રાણુ.
 સન્મુખ કીધા, જે હૂતા બ્રહ્મ અજાણુ; ૧૦
 નિર્ભય કીધા, શિરપર ધરિ નિજ પાણુ.
 નિગમ તત્ત્વ રસ, જસભર કરિ સન્ધાન; ૧૧
 રૂપ સુન્દરતા શૂં, કહૂં નહિ કો એ સમાન.
 કૃપા કરી હરિ, રાખી બહુ વિધ કાન; ૧૨
 સેવક જનનેં, રાખિ લિયો એહ લાણુ.
 ઢાલ-હેવા તે ગુણ નિધિ નાથ ગાતાં, પ્રલહિત્યાદિક અધ ટળે;
 લીલા તે લહરી સિન્ધુ ઝીલે, રાસ રસિકનેં જઇ મળે. ૧૩
 નિઃસાધન જનહિત કરેવા, શ્રીનાથ વિદુલ આવિયા;
 વ્રજમાં તે હીંડે મલપતા તે, વ્રજસખી મન લાવિયા. ૧૪

૭. સન્મુખ કીધા, હૂતા. વ્ર. હ. મ. હતિત, ચૌદ, નિગમ, ધર્મ, અધર્મ, સન્મુખ, નિરતો, ત્રાસ, રૂપ. આ ક્રમેં વ્ર. માં કડીયો છે. ૧૦. નિરભે કીધા સિર ધરિ ધરિનેં ત્રાણુ. વ્ર. હ. ૧૧. જસ-ભર્યા અમૃત સન્ધાન હ. મ. વ્ર. મા. ૧૨. ભક્તજનનો હ. ભક્ત સકલને, રાખી જ્યો અધ્યાણુ. વ્ર. અહલાણુ હ. મ. એહલાણુ મા. અહલાણુ ઠા,

કમલનેણું (ને) અમૃત વેણું, વાક્યમાધુરી રેડતા;
 વેદધ્વનિ મિષ હસ્તચલણું, સોહ સૌને તેડતા. ૧૫
 ભાંતભાંત લીલા કરે પ્રભુ, સાત સરૂપ સોહામણાં;
 એક એકથી અધિક શોભે, વ્રજસખી લે ભામણાં. ૧૬
 પેરં પેરં પરિવાર સોહે, દેવ મોહિ નિરખતાં;
 ઉચ્છાહ આનન્દે અધિક વાધ્યો, કુસુમ વરખે હરખતાં. ૧૭
 રજીં તે રજીયા રસભર્યા પ્રભુ, ઘોષમાં લીલા કરે;
 અધિક અધિક પ્રતાપ પૂરણ, જસ દશોદિશ વિસ્તરે. ૧૮
 અન્ત:પુરલીલા કરે પ્રભુ, સકલ જન સન્તોષતા;
 જાણે તે મત્ત માતર્જી દ્વિષ્ટયા, નૃપુરનેં નિર્ઘોષતા. ૧૯
 હારકંકણ કર્ણભૂષણ, નાદ નાના હીંડતા;
 ગાન ગાય નેં સુરસુહાય, (શ્રી)નવનીત પ્રિયાજીનેં પોદતાં. ૨૦
 સન્ધ્યા સમે સિર્જાર નૌતમ-કૂલ ગૂંથે સૌ મળી;
 સદન શોભા નિરખતાં તે, લક્ષ્મી મન પામ્યાં રળી. ૨૧
 વાસ વાગ-છે વ્રજ વસેવા, એણી પેરં સુખ પામવા;
 શ્રીપુરુષોત્તમ ઉત્તમવરનેં, સમે જોઈ શિર નામવા. ૨૨

---

૧૫. વેદાધ્યયન મિષ ભુજયલણ કરી, સોહ. મ. વ્ર. હ.
 ૧૭. ઉચ્છાહ આનન્દ બલટિયાં તે હ. વ્ર. મ. ૧૮. તે રમત
 મા, ઠા. ૧૮, ૧૬, ૧૭, ૨૩, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨. આ ક્રમે
 કડીયો હ. વ્ર. ઠા. માં છે. ૭૬ વિ. ૨૫મી વલ્લ

૧૯. લીલા કરે સહ, સખી સકલ સન્તોષતા હ. લીલા કરે
 સખી, સકલ મ. વ્ર. ૨૧. સાંજ સમે મ. વ્ર. હ.

